

sica dutch centre
for international
cultural activities

Straatrumoer in de kunst

Changing Europe, Changing Arts # 1

Yvette Gieles

De wereld ziet er anders uit zonder kunst. Daarmee is nog niet gezegd hoe kunst zich in een samenleving manifesteert, noch hoe kunstenaars zich rekenschap geven van de omgeving waarin ze werken en al helemaal niet hoe het eigenlijk is gesteld met maatschappelijke draagvlak voor de kunsten. De nieuwe SICA EUNIC serie *Changing Europe Changing Arts* onderzoekt de rol en de betekenis van de kunsten in het hedendaagse Europa door projecten te presenteren waarin een veranderende samenleving onderwerp of uitgangspunt vormt van artistieke initiatieven. In de eerste aflevering stonden het Roemeense laBOMBA en het Nederlandse Van Abbemuseum centraal.

Op het eerste gezicht lijkt het een duidelijke zaak. LaBOMBA in Boekarest staat voor laagdrempelige 'active art' voor en door bewoners van de wijk Rahova-Uranus. Het Van Abbemuseum in Eindhoven is het voorbeeld van een instituut voor moderne en hedendaagse kunst. Het buurtcentrum versus een kunsttempel. Het is een perfecte illustratie van de gescheiden werelden van community arts en de kunsten, maar bij nader inzien is de scheidslijn tussen die twee dun.

Een creatieve slijtageslag

LaBOMBA opereert in een wijk in Boekarest waar de twintigste eeuw de nodige sporen en claims heeft achtergelaten en bewoners zelden pasten in de grootse plannen van de autoriteiten. Ook de huidige inwoners zijn niet de gedroomde kapitaalkrachtige burgers waar de lokale overheid nu zijn zinnen op heeft gezet, waardoor massale uithuisplaatsingen dreigen. Een groep kunstenaars trok zich het lot van deze mensen aan en nam hun intrek in een leegstaande discotheek in de wijk. Samen met de bewoners ontwikkelen ze nu projecten in uiteenlopende artistieke disciplines, waaronder dans- en muzieksessies met kinderen en modeshows met de kledingontwerpen van hun moeders, tantes en andere vrouwen uit de buurt.

Het mede de koers bepalen van iets 'dat groter is dan jezelf' moet het moreel opvijzelen en de buurtbewoners helpen strategieën te ontwikkelen waarmee ze voorkomen dat ze in hun confrontaties met de plaatselijke overheid straks met lege handen staan. Hoe kom je bijvoorbeeld in gesprek met een burgemeester die eigenlijk geen belangstelling heeft voor jouw problemen, laat staan dat hij er enige verantwoordelijkheid voor wenst te nemen? Dan encsceneer je een opstootje door een tankwagen midden op een drukke kruising te zetten met daarop een vrouw die zichzelf dreigt op te blazen en leg je alles wat er vervolgens gebeurt vast met een filmcamera. Mensen mobiliseren en met theatrale middelen een situatie naar je hand zetten als active art pur sang.

LaBOMBA zorgt voor ophef en aandacht, voor zo lang het duurt. Twijfels zijn er over het effect van de acties op langere termijn. Maria Draghici en Irina Gadiuta van laBOMBA erkennen dat teleurstellingen altijd op de loer liggen, omdat de projecten nooit alle verwachtingen van de deelnemers in de wijk kunnen inlossen. Daardoor is het lastig om iedereen betrokken te houden.

Een creatieve slijtageslag voor de betrokken kunstenaars, zo zou je het offensief van laBOMBA misschien nog het beste kunnen typeren.

Maskers af!

Een positie innemen en reacties uitlokken door artistieke interventies is ook waar *Be(com)ing Dutch*, het project van het Van Abbemuseum, de krant mee haalde en zelfs aanleiding voor Kamervragen werd. Twee jaar na afloop van het project kijkt curator Annie Fletcher terug. Over *Be(com)ing Dutch* is veel gezegd en geschreven. Fletcher heeft het gevoel dat “het bijna voor iets groters stond dan het eigenlijk misschien was”: het groeide uit tot het symbool voor het krakende debat in de museumwereld en daarbuiten over diversiteit.

Identiteit en globalisering

Be(com)ing Dutch was een reeks activiteiten die culmineerde in een tentoonstelling in de zomer van 2008 in het Van Abbemuseum. Kunstenaars, theoretici en andere deelnemers probeerden de bewegingen en variaties in de samenleving te taxeren rond vragen als ‘wat is de betekenis en waarde van nationale identiteit, burgerschap en sociale cohesie in tijden van globalisering en migratie?’ en ‘wat gebeurt er als die waarden niet meer als een eerste referentie in een samenleving gelden?’ Met onderzoek, seminars, publicatie, werksessies en publieksevenementen wist het Van Abbe kunstenaars en het publiek te prikkelen. Daarbij werd soms een open zenuw geraakt, zoals Fletcher illustreert met een videofragment van een interview met de kunstenaars Petra Bauer en Annette Krauss.

Kritische blik van buiten

‘Read the masks. Tradition is not given’ is de geruchtmakende bijdrage van Bauer en Krauss aan *Be(com)ing Dutch*, waarin zij het onschuldige karakter van het Nederlandse Sinterklaasfeest, en met name de rol van Zwarte Piet hierin, ter discussie stellen. Tegelijkertijd was dit een onderzoek naar de mate waarin de Nederlandse samenleving ontvankelijk is voor een kritische blik op de eigen tradities door relatieve buitenstaanders. Relatief, want één van de kunstenaars woont al geruime tijd in Nederland en maakt het feest jaarlijks mee op de basisschool van haar kind. Je zou daar nog de vraag aan toe kunnen voegen of het uitmaakt van wie de kritiek afkomstig is: een plaatselijk anti-discriminatie collectief of twee kunstenaars gefaciliteerd door een ‘highly important’ (Bauer) kunstinstituut. Wat is kortom de rol van een kunstenaar in een maatschappelijk debat en waar ligt de verantwoordelijkheid van een museum?

De ophef die volgde op de aankondiging van een protestmars tegen Zwarte Piet door de binnenstad van Eindhoven. Dit staaltje van performance kunst nam dermate bedreigende vormen aan dat het Van Abbemuseum uiteindelijk besloot de manifestatie af te lasten. In plaats daarvan vond in het museum een debat plaats waaraan, volgens Fletcher, “uiteenlopende mensen deelnamen en waarin donkere mensen eindelijk durfden te zeggen dat ze zich behoorlijk gekwetst voelen door Zwarte Piet.” Met *Be(com)ing Dutch* heeft het Van Abbemuseum er een nieuwe groep bezoekers bij gekregen, maar raakte het ook vaste bezoekers kwijt, vooral mensen “die dat Zwarte Piet gedoe veel te radicaal vonden.”

Andere wegen

De verschillen tussen laBOMBA en het Van Abbemuseum zijn waarschijnlijk groter dan de overeenkomsten, maar beide organisaties laten zich leiden door de opvatting dat hun relevantie volgt uit de wijze waarop ze zich verhouden tot de sociale kwesties van deze tijd. De betekenis van identiteit en burgerschap is één van de vragen. De zoektocht naar antwoorden en voorstellingen ziet

er in Boekarest anders uit dan in Eindhoven. Bij laBOMBA mag de esthetiek de inhoud niet teveel in de weg zitten. Je krijg het gevoel dat daar de mouwen worden opgestroopt na een kop koffie. Het Van Abbemuseum legt de conceptuele lat hoger en maakt eerst een theoretische verkenningsronde. Dat sluit overigens niet uit dat ze, net als laBOMBA, ook uitkomen bij kunstenaars die voor rumoer zorgen in de straten en de media.

Changing Europe, Changing Arts #1

16 september 2010

Felix Meritis, Keizersgracht 324, Amsterdam

Met: Maria Draghici en Irina Gadiuta (laBOMBA) en Annie Fletcher (Van Abbemuseum)

Moderator: Bas Heijne